

**MDB PAA İŞTİRAKÇISI OLAN DÖVLƏTLƏRİN
DEMOKRATIYANIN, PARLAMENTARİZMİN İNKİŞAFININ
VƏ VƏTƏNDAŞLARIN SEÇKİ HÜQUQLARINA RİAYƏT
OLUNMASININ MONİTORİNQİ BEYNƏLXALQ İNSTİTUTUNUN
BAKİ FİLİALI**

**Azərbaycanın ictimai həyatında
gənclərin iştirakı**

Sankt-Peterburq – Bakı

2012

UDK 314

BBK 60.7

U90

U90 **Azərbaycanın ictimai həyatında gənclərin rolu** / A. M. Cəfərovun, E. B. İmaməliyevin redaktəsi ilə. — SPb.; Bakı: MDB iştirakçısı olan dövlətlərin Parlamentlərarası Assambleyası Şurasının Katibliyi. 2012. — 112 s.

ISBN 978-5-86857-042-1

Təqdim olunan elmi-araşdırma işində Azərbaycan Respublikasının müasir dövlət gənclər siyasətinin müxtəlif istiqamətlərinin geniş təhlili, o cümlədən müvafiq normativ hüquqi aktların və proqramların həyata keçirilməsinin gedişi verilir, ölkənin ictimai və siyasi həyatında gənclərin artan rolu qiymətləndirilir.

Nəşr, parlamentarilər, ictimaiyyətşünaslar, sosioloqlar, politoloqlar, ali məktəblərdə təhsil alanlar və MDB iştirakçısı olan dövlətlərdə gənclər siyasətinin inkişafının vəziyyəti və perspektivləri ilə maraqlanan hər kəs üçün nəzərdə tutulmuşdur.

ISBN 978-5-86857-042-1

© Müstəqil Dövlətlər Birliyinin
iştirakçısı olan dövlətlərin
Parlamentlərarası Assambleyası
Şurasının Katibliyi, 2012

Giriş

Gənclər, hər bir cəmiyyətin aparıcı qüvvəsidir. Gənc nəsə qoyulan investisiya dövlətin parlaq gələcəyinin təminatıdır. Gənclərin tərbiyəsi, onların problemlərinin həllinə dəstək və gənc vətəndaşlara dövlət qayğısı yeni və müstəqil Azərbaycan dövlətinin daxili siyasətinin mühüm vəzifələrindəndir.

Təməli Ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan Dövlət Gənclər siyasəti dövlətin “Gənclik kapitalı”na xüsusi yanaşmasının təcəssümüdür. Qəbul edilən proqramlara uyğun olaraq keçirilən tədbirlər, müxtəlif sahələrdə gəncləri maraqlandıran məsələlərin həllinə dair verilən sərəncamlar, qəbul edilən qərarlar, dövlət orqanlarının və ictimai təşkilatların fəaliyyəti, gənc nəsə təhsil, elm, incəsənət, səhiyyə, iqtisadiyyat və digər sferalarda dəstək, gənclərin problemlərinin həllinə yönəlmiş hərəkatlər Azərbaycan dövlətinin gənclərə diqqətinin bariz nümunəsidir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin sözlərinə görə bugünkü gənc sabah ölkəni idarə edəcəkdir. İ. Əliyevin rəhbərliyi ilə ökə əhalisinin 31%-dən çox hissəsini təşkil edən gənclərin hərtərəfli inkişafı məqsədilə gənc nəslin nümayəndələrinin dövlət idarəçiliyi sistemində iştirakının həyata keçirilməsi, onların səmərəli məşğulluğunun təmin edilməsi, gənclərin potensialından dövlətimizin rifahı naminə istifadə olunması istiqamətində kompleks tədbirlər həyata keçirilir.

Dövlət gənclər siyasəti

Cəmiyyətin gələcək tərəqqisi bir çox cəhətdən indiki gənclərimizə nəyi və necə öyrətməyimizdən asılı olacaqdır.

Heydər Əliyev.

Azərbaycanın inkişafı, dünya dövlətləri sırasında öz layiqli yerini tutması Azərbaycan Respublikasının hər bir vətəndaşı, o cümlədən, müxtəlif ölkələrdə yaşayan soydaşlarımızın üzərinə yeni-yeni vəzifələr qoyur və hər bir azərbaycanlı

bu vəzifələrin öhdəsindən layiqincə gəlməyə çalışır. Azərbaycanın aparıcı qüvvəsi olan gənclər bu istiqamətdə daha fəaldırlar. Bununla bağlı, Azərbaycanın inkişafına istiqamətlənən, əsası Ümummilli lider H. Əliyev tərəfindən qoyulan və Prezident İ. Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilən dövlət siyasətinin həyata keçirilməsində gənclərə xüsusi yerin ayrılması heç kimə sirr deyil. Bu gün Azərbaycan gəncləri öz ölkəsinin suverenliyi və ərazi bütövlüyünün keşiyində ayıq-sayıq dayanır, peşəkar kadr olmaq üçün müxtəlif biliklərə yiyələnir, Azərbaycan Respublikasının bayrağını yüksəkliklərə qaldıraraq dünya səviyyəli idman yarışlarında fərqlənir.

Hələ 1902-ci ildə "Müsəlman gənclik təşkilatı" ətrafında birləşən Azərbaycan gəncliyi sonralar Rusiya imperiyasının və Sovet İttifaqının tərkibində olmaqla mövcud geosiyasi məkanın tələbləri çərçivəsində fəaliyyət göstərərək böyük inkişaf yolu keçmişdir. O XX əsrin əvvəllərində başlanan və 1918-ci ildə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranması ilə nəticələnən milli-azadlıq hərəkatının aparıcı qüvvələrindən olmuşdur.

XX əsrdə Azərbaycan gəncliyinin nəinki ədəbiyyat və incəsənət, həmçinin bir çox digər sahələrdə nailiyyətlərin qazanılmasında böyük rolu olmuşdur.

Yetmiş ilə yaxın bir müddətdə ümumittifaq komsomol təşkilatının tərkib hissəsi olmaqla Azərbaycan gənclər təşkilatı Azərbaycan cəmiyyətinin həyatında fəal mövqe tutmuşdur.

1941-1945-ci illərdə Azərbaycan gəncləri alman faşizmi ilə mübarizədə böyük qəhrəmanlıq və şücaət nümayiş etdirmişlər. Azərbaycanın 130 nümayəndəsi Sovet İttifaqı qəhrəmanı adına layiq görülmüşdür.

1991-1993-cü illərdə Azərbaycanda gənclərin müxtəlif təşkilatları meydana çıxmağa başladı. O dövrün hərc-mərclik şəraitində respublikanın bir çox gənclər təşkilatlarında siyasiləşmə və populizm meylləri müşahidə olunurdu. Bu təşkilatların bir çoxu o dövrdə fəaliyyət göstərən müxtəlif yönlü siyasi partiya və qurumların təsiri altına düşmüşdü. Azərbaycanın müstəqilliyi, suverenliyi və ərazi bütövlüyünün qorunması, ölkədə hüquqi demokratik dövlət quruculuğu prosesinin

həyata keçirilməsi vəzifələri gənclərin ayrı-ayrı siyasi partiya və qurumların deyil, ümummilli dövlət maraqları əsasında səfərbər olunması, vahid gənclər siyasətinin formalaşması və həyata keçirilməsi zərurətini yaratdı.

1993-cü ildə Ümummilli lider H. Əliyevin Azərbaycana qayıdışından sonra gənclərin problemlərinin həlli vacib dövlət məsələləri ilə bir sırada prioritet yer aldı. Əgər sovet Azərbaycanına rəhbəriyi dövründə H. Əliyev gənclərə daha çox kadr potensialı kimi baxırdısa, müstəqil Azərbaycana rəhbərliyi dövründə isə o, onları artıq dövlətin idarə edilməsində aparıcı qüvvə kimi görürdü.

Ümumilikdə, Azərbaycanın Ümummilli lideri H. Əliyev tərəfindən müəyyən olunan və həyata keçirilən gənclər siyasəti özündə beş mühüm istiqaməti ehtiva edirdi:

- milli mənəvi dəyərlərin qorunmasında gənclərin rolunun artırılması, gənc nəslin tarixi köklərə bağlı olan vətənpərvərlik ruhunda tərbiyəsinin təmin edilməsi;
- gənclərin elmi və intellektual potensialının artırılması üçün ciddi təhsil və mədəni islahatların həyata keçirilməsi;
- gənclərin təşkilatlanmasının təmin edilməsi, dövlətin müstəqilliyinin müdafiəsi üçün onların aparıcı qüvvə qismində birləşməsinin gücləndirilməsi;
- dövlət idarəçiliyində gənclərin rolunun əhəmiyyətli dərəcədə artırılması və onlarda məsuliyyət hissəsinin formalaşdırılması;
- gənclərin Azərbaycan dövlətinin beynəlxalq aləmə inteqrasiyası ilə təmin olunan imkanlardan maksimum istifadə etmələri üçün möhkəm əsasın yaradılması.

Dünyada, o cümlədən Azərbaycanda ictimai-siyasi hadisələr baş verdikcə, gənclər qarşısında duran problemlər və onların həlli yolları da dəyişirdi. Azərbaycan xalqının problemlərini müasir dünya kontekstində həlli üçün Azərbaycan gənclər hərəkatının yenidən qurulması vacib idi. Bununla əlaqədar olaraq müstəqil Azərbaycan Respublikasında gənclər hərəkatını əlaqələndirilməsi məqsədilə 1994-cü il iyulun 26-da Azərbaycan Prezidentinin fərmanı ilə Gənclər

və İdman Nazirliyi yaradıldı (2001-2006-cı illərdə Gənclər, İdman və Turizm Nazirliyi). Bu nazirliyin meydana gəlməsi ilə dövlət gənclər siyasəti sahəsində mühüm işlər həyata keçirildi, nazirliyin yerli strukturları formalaşdı, gənc nəslin mənəvi tərbiyəsi və fiziki inkişafı, onların hüquqlarının müdafiəsi, beynəlxalq strukturlarda iştirakı və gənclər təşkilatlarının fəaliyyətinin əlaqələndirilməsi sahəsində lazımi tədbirlər görüldü, bir sıra dövlət proqramları hazırlandı.

Gənclərin cəmiyyətin inkişafı və onun problemlərinin həllində rolunun, ölkənin gələcəyi naminə onların məsuliyyətinin artırılması, paytaxt və regionlarda yaşayan gənclərin nümayəndələri arasında fikir mübadiləsi üçün şəraitin yaradılması, gənclər təşkilatları ilə dövlət qurumları və hökumət strukturları arasında qarşılıqlı fəaliyyətin asanlaşdırılması məqsədilə 2 fevral 1996-cı ildə Azərbaycan gənclərinin ilk forumu keçirildi. Forum müstəqil Azərbaycan Respublikasının qarşısında duran mühüm vəzifələrin həllində gənclərin fəal iştirakına hazır olduğunu nümayiş etdirdi və gənclərlə işin nəzərəcarpacaq dərəcədə fəallaşmasına səbəb oldu. 1997-ci il fevralın 1-də Azərbaycan Respublikası Prezidentinin forum nümayəndələrinin bir qrupu ilə görüşündə forumdan keçən bir il ərzində görülmüş işlər təhlil olundu və gənclərlə bağlı əsas problemlərin həlli yolları müəyyən edildi. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin elə həmin gün imzaladığı sərəncamı ilə fevralın 2-si Azərbaycan gənclər günü elan edildi.

1999-cu ilin başlanğıcı da Azərbaycan gəncləri üçün əlamətdar oldu - mart ayının 2-3-də Azərbaycan gənclərinin ikinci forumu keçirildi. Forumda, birinci forumdan ötən vaxt ərzində görülmüş işlərə yekun vurmaqla yanaşı, müstəqil dövlət quruculuğu yolunda gənclərin üzərinə düşən böyük vəzifələr müəyyən edildi, respublikanın ictimai-siyasi həyatında gənclərin daha fəal iştirakı üçün şəraitin yaradılması ilə bağlı tövsiyələr verildi, dövlət orqanlarının diqqəti gənclərin problemlərinin həllinə yönəldildi*.

* Bu günə qədər Azərbaycan gənclərinin 6 forumu keçirilmişdir: üçüncü forum – 2003-cü ildə, dördüncü – 2005-ci ildə, beşinci – 2008-ci ildə və altıncı forum 2011-ci ildə.

Bu forumlar çərçivəsində qeyri-hökumət gənclər təşkilatlarının vəzifə və öhdəlikləri, gənclərin ictimai və siyasi fəallığı, tələbələrin sosial problemləri, təhsilin keyfiyyəti, gənc alimlərin perspektivləri, yaradıcı gənclərin problemləri və yeni layihələri, gənclərin idarəetmə sferasına cəlb edilməsi, gənclərin xaricdə təhsil layihələrinin dəstəklənməsi və həyata keçirilməsi, beynəlxalq əməkdaşlıq və digər mühüm məsələlər müzakirə olunur, müvafiq qərarlar qəbul edilir. Bütün bunlar gənclərin problemlərinin bilavasitə həlli üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Azərbaycan xalqının mənafeyinə əsaslanan gənclər siyasəti Prezident İ. Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. Hələ 1997-ci ildə Azərbaycan Milli Olimpiya Komitəsinin (MOK) Prezidenti vəzifəsinə İ. Əliyevin seçilməsi idman və gənclər siyasəti sahəsində həyata keçirilən dövlət siyasətinin yeni şəraitdə gerçəkləşməsinə böyük imkanlar açdı. MOK Prezidenti kimi İ. Əliyev ölkədə Olimpiya hərəkatının genişlənməsinə, idman və bədən tərbiyəsinin inkişafına, Azərbaycanın dünya idman ailəsinin bərabərhüquqlu üzvünə çevrilməsinə yönəlmiş bir sıra tədbirlər həyata keçirdi.

1996-2009-cu illərdə qəbul olunmuş “Azərbaycanda gənc istedadlara dövlət qayğısı haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı (22 iyun 1996-cı il), “Gənc istedadlar üçün xüsusi təqaüdlərin təsis edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı (13 sentyabr 1997-ci il), “Gənc ailə” (16 fevral 1999-cu il), “Gənclərdə vətənpərvərlik və vətəndaşlıq hisslərinin yüksəldilməsi haqqında” (17 fevral 1999-cu il) dövlət proqramları, “İstedadlı yeniyetmələrin və yaradıcı gənclərin sosial, iqtisadi və s. problemlərinin həllinə yönəlmiş, onların öz qabiliyyətlərini inkişaf etdirmələrinə kömək edən dövlət proqramı” (4 avqust 2000-ci il), “Ordudan tərxis olunmuş gənclərin məşğulluğu” Proqramı (23 avqust 2000-ci il), “Bədən tərbiyəsi və idman haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu (30 iyun 2009-cu il) dövlət gənclər siyasətinin həyata keçirilməsi üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Prezident İ. Əliyev tərəfindən 30 avqust 2005-ci ildə Gənclərin potensialından ölkənin mənafeyi naminə istifadə və gənclərin səmərəli məşğulluğunun təmin

edilməsi məqsədi ilə imzalanmış “Azərbaycan gəncliyi” 2005-2009-cu illər dövlət proqramının təsdiqi haqqında sərəncam həmçinin mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Sərəncamda dövlət gənclər siyasətinin əsas istiqamətləri müəyyən edilmiş, gənc nəslə diqqətin artırılması üçün konkret tədbirlərin hazırlanması və maliyyələşdirilməsi Nazirlər Kabinetinə həvalə olunmuşdur. Bu proqrama uyğun olaraq gənclərin sosial müdafiəsi, onların məşğulluğunun təmin edilməsi, hərbi-vətənpərvərlik tərbiyəsinin gücləndirilməsi, yaradıcılıq axtarışlarının stimullaşdırılması, milli-ədəbi irsin qorunmasının təmin edilməsi və digər tədbirlər həyata keçirilmişdir.

Dövlət başçısının fərmanı ilə 2006-cı ildə Gənclər, İdman və Turizm Nazirliyi yenidən Gənclər və İdman Nazirliyinə çevrildi. Əsas icra orqanı qarşısında gənclər siyasəti sferasında yeni vəzifələr qoyuldu.

2007-ci ilin “Gənclər ili” elan edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 9 fevral 2007-ci il tarixli Sərəncamı gənclərin ölkə həyatındakı fəallığının daha da artırılmasına səbəb oldu.

2006-2010-cu illər xüsusi istedadla malik olan uşaqların (gənclərin) yaradıcılıq potensialının inkişafı üzrə Dövlət Proqramı, Azərbaycan Respublikasında texniki-peşə təhsilinin inkişafı üzrə Dövlət Proqramı (2007-2012-ci illər) gənclər siyasətinin sonrakı təkmilləşdirilməsinə - gənclərin yaradıcılıq potensialının aşkar edilməsi üçün əlavə əsasların yaradılmasına, yaradıcılıq potensialının reallaşdırılması və onun idarə olunması üçün lazımı şəraitin yaradılmasına, gənclərin intellektual səviyyəsinin yüksəldilməsinə və bu məqsədlə müvafiq tədbirlərin keçirilməsinə, gənclərin sosial problemlərinin həllinə yönəlmişdir.

2007-2015-ci illərdə Azərbaycan gənclərinin xarici ölkələrdə təhsili üzrə Dövlət Proqramı çərçivəsində 5000-dən çox abituriyentin təhsil alması üçün xarici ölkələrə göndərilməsi nəzərdə tutulur. 2011-ci ilin məlumatına görə 1204 azərbaycanlı respublikada ehtiyac duyulan ixtisaslar üzrə dünyanın aparıcı universitetlərində təhsil alırlar.

Bu gün gənclər dövlət orqanlarında, parlamentdə, bələdiyyələrdə, biznes strukturlarında, digər təşkilatlarda təmsil olunurlar və cəmiyyətin inkişafına öz töhfələrini vermək imkanına malikdirlər. Belə ki, 2008-2011-ci illərdə dövlət orqanlarında işə qəbul olunan bütün əməkdaşların 60 faizdən çoxunu gənc kadrlar təşkil etmişlər; bələdiyyə üzvlərinin 28 faizini (4303 nəfər) gənclər, onlardan isə 326 nəfəri bələdiyyə sədridir.

Son illər həyata keçirilən tədbirlər gənclərin hərtərəfli inkişafının təmin olunması, onların ictimai-siyasi fəallığının artırılması üçün siyasi, sosial-iqtisadi, təşkilati - hüquqi şəraitlərin yaradılmasını sürətləndirmişdir. 6 aprel 2011-ci ildə Prezident İ.Əliyev “Azərbaycan gəncliyi 2011-2015-ci illər” Dövlət Proqramının layihəsinin hazırlanması haqqında Sərəncamı imzaladı, Prezidentin 7 iyul 2011-ci il tarixli Sərəncamı ilə isə Dövlət Proqramı təsdiq edildi. Azərbaycanda gənclər siyasətinin gələcək inkişafı, gənclərin idarəetmə sferasında fəal iştirakı üçün şəraitin yaradılması, gənc mütəxəssislərin işlə təmin olunması və digər sosial-iqtisadi problemlərin həlli qeyd olunan Proqramın əsas məqsədləridir.

Dövlət Proqramı aşağıdakı öhdəliklərin yerinə yetirilməsini nəzərdə tutur:

- gənclərin hərtərəfli inkişafı üçün şəraitin yaradılması;
- gənclərin gələcəyin tələblərinə cavab verən təhsil almaları üçün bərabər imkanların təmin edilməsi;
- gənclərin məşğulluğunun artırılması, mülkiyyət formasından asılı olmayaraq müəssisə və təşkilatlara işə düzəlmələri üçün əlverişli şəraitin yaradılması;
- əmək bazarının tələblərinə cavab verən rəqabətə davamlı gənc kadrların hazırlanması;
- dövlət qulluğunda və idarəetmədə peşəkar və bilikli gənclərin sayının artırılması;
- gənc alim və tədqiqatçıların sosial təminatının gücləndirilməsi və məişət problemlərinin həll edilməsi;
- gənclər arasında sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi;

- gənc ailə institutunun möhkəmləndirilməsi;
- gənclərin məlumatlılığının artırılması;
- gənclərin vacib ictimai təşəbbüslərinin dəstəklənməsi üçün təşkilati, maddi və məlumatlandırma mexanizmlərinin inkişaf etdirilməsi;
- gənclərdə müasir düşüncə tərzinin formalaşdırılması, onların idarəetmə və tədqiqat yönlü fəaliyyətə cəlb edilməsi;
- gənclərin regionların sosial-iqtisadi və mədəni inkişafından bəhrələnməsi üçün tədbirlərin həyata keçirilməsi;
- gənclərin özünüidarə və iqtisadi baxımdan təmin etmə bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi;
- gənclərin, o cümlədən gənc əlillərin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi;
- gənclər arasında zərərli vərdişlərin yayılmasına qarşı yönəlmiş fəaliyyətlərin dəstəklənməsi və inkişaf etdirilməsi;
- gənclərin inkişafında yerli icra strukturlarının və bələdiyyələrin iştirakının artırılması, yerlərdə gənclərə diqqətin gücləndirilməsi;
- gənclərlə işləyən mütəxəssislərin əlavə təhsilinin təmin edilməsi;
- gənclərin və gənclər təşkilatlarının ictimai həyatda təşəbbüskarlığının və iştirakının stimullaşdırılması;
- gənclərin beynəlxalq mübadilə və mədəniyyətlərarası dialoqda iştirakının dəstəklənməsi;
- gənclərin inkişafına yönəlmiş infrastrukturun yaradılması.

Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 19 dekabr 2011-ci il tarixli 542 nömrəli fərmanı ilə Azərbaycan Respublikasının Gənclər və İdman Nazirliyi yanında Gənclər Fondu təsis edildi. Fond Gənclər siyasəti ilə bağlı elm, təhsil, mədəniyyət və digər sosial sahələrə yönəlmiş fəaliyyətlərin stimullaşdırılmasını təmin edən qurumdur.

Gənclər siyasəti ilə bağlı elm, təhsil, mədəniyyət sahələrində və digər sosial sferalarda, o cümlədən beynəlxalq səviyyədə həyata keçirilən, həmçinin maddi-texniki bazanın modernləşdirilməsinə yardım daxil olmaqla müvafiq konfrans,

seminar, festival, olimpiada və digər tədbirlərin, ictimai və sosial əhəmiyyətli proqram və layihələrin grantlar şəkildə məqsədli maliyyələşdirilməsi Gənclər Fondunun əsas məqsədidir.

Gənclər fondu idarəetmə sahəsində elmi araşdırma, sosial əhəmiyyətli və innovativ ideyaları, dövlət gənclər siyasətini həyata keçirən dövlət və yerli özünüidarə müəssisələrinin fəaliyyətini dəstəkləyir, o cümlədən dövlət və cəmiyyətin inkişafında gənc nəslin iştirakını və təşəbbüslərini yerlərdə stimullaşdırır.